

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

УДК 37.13:78

Ван Цзі,
аспірант Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ДУХОВОГО АНСАМБЛЕВОГО КОЛЕКТИВУ В ЗАКЛАДІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються основні концепції музично-виконавської діяльності керівника інструментального ансамблю в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування. Висвітлюється ансамблева гра як результат тривалої та цілеспрямованої освітньої й художньо-творчої діяльності, що передбачає всебічний музичний розвиток і художнє виховання учасників.

Ключові слова: музично-виконавська діяльність, керівник, ансамбль, заклад спеціалізованої позашкільної освіти.

В статье рассматриваются основные концепции музыкально-исполнительской деятельности руководителя инструментального ансамбля в заведении специализированного внешкольного художественного образования музыкального направления. Освещается ансамблевая игра как результат длительной и целенаправленной образовательной и художественно-творческой деятельности, которая предусматривает всестороннее музыкальное развитие и художественное воспитание участников.

Ключевые слова: музыкально-исполнительская деятельность, руководитель, ансамбль, заведение специализированного внешкольного образования.

The article deals with the basic concepts of musical performance of the head of the instrumental ensemble in extracurricular specialized music institutions. The ensemble play in the out-of-school artistic institution is highlighted as, first of all, the result of a long and purposeful educational and artistic and creative work, which involves the comprehensive musical development and artistic education of the participants.

Key words: musical performance, leader, ensemble, out-of-school specialized educational institution.

Необхідною передумовою організації роботи керівника інструментального ансамблю на якісно новому рівні стає усвідомлення особливостей її перебігу, зокрема в закладах спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування.

У час національного відродження позашкільну освіту проголошено неодмінним компонентом освітньої структури, що посідає особливе місце в соціокультурному становленні молоді. Із боку держави значна увага приділяється забезпеченню її нормативно-правової бази, визначенню належного місця в системі неперервної освіти, окресленню головної мети, основних завдань, актуальних та перспективних напрямів діяльності, що знайшло своє відображення в Законі України «Про позашкільну освіту» та «Концепції позашкільної освіти й виховання» [5, с. 7].

Звичайно, найважливішим елементом процесу музично-виконавської підготовки майбутніх духовиків є предмет спеціальності та ансамбль, де фокусуються, збагачуються та знаходять практичне застосування здобуті раніше знання. Під час опанування музичного інструмента діти залучаються до здійснення виконавської діяльності, котра створює найсприятливіші умови для гармонійного розвитку творчої особистості, оскільки має вагомий спонукальний дію особистісних мотивів самореалізації та самоствердження, обумовлює активізацію творчого потенціалу, реалізацію духовних та практичних можливостей, отримання задоволення від процесу творення, його кінцевого результату.

Зважаючи на означене вище, цілком закономірно, що процес оволодіння інструментом залежить від керівника колективу, в якому грають учні, адже саме ансамблеве виконавство повною мірою дозволяє розкритися музиканту-інструменталісту. Отже, **актуальність** даної публікації зумовлена потребою висвітлення музично-виконавської діяльності керівника інструментального ансамблю в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти, від професійно-творчих здібностей якого залежить успішне навчання молодого покоління.

Мета статті полягає в ґрунтовному розкритті особливостей музично-виконавської діяльності керівника інструментального ансамблю в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що заклад позашкільної освіти є складовою системи позашкільної освіти, яка надає знання, формує вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та її інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток [5, с. 6].

Уважаємо за доцільне наголосити, що в нормативно-правових документах заклади позашкільної освіти поділяються на комплексні та спеціалізовані [5, с. 23]. За висновками О. Олексюк, спеціалізована позашкільна освіта являє собою процес та результат формування особистості дитини в умовах середовища, що розвивається та надає учням інтелектуальні, психолого-педагогічні послуги на основі вільного вибору та самовизначення [4, с. 134].

У сфері мистецтва заклади спеціалізованої позашкільної освіти створюють умови для творчого, інтелектуального та духовного розвитку дітей та учнівської молоді в процесі їх залучення до художньо-творчої діяльності.

Упродовж останніх років з'явилася значна кількість вітчизняних досліджень, присвячених науковому осмисленню сутності позашкільної освіти. Такі видатні науковці, як В. Войчук, Т. Дем'янюк, Л. Ковбасенко, Р. Науменко, Н. Ганнусенко, Г. Пуустовіт, Н. Литвинова, О. Сухомлинська, Т. Сущенко розглянули історичні та соціокультурні передумови її розвитку, методологічно обґрунтували ефективність застосування організаційних форм та педагогічних технологій в умовах освітнього процесу закладу позашкільної освіти.

Таким чином, можемо констатувати, що заклад спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування – це установа, спрямована на отримання додаткових знань, умінь та навичок, науково обґрунтована в логічній єдності, наступності і послідовності та передбачає забезпечення вільного інтелектуального й духовного розвитку дітей, вироблення ними індивідуального стилю діяльності в умовах організації власної творчості.

Як відомо, цілеспрямованому та активному проведенню дозвілля сприяє належна організація освітнього процесу в закладі позашкільної освіти. Уся система мистецької освіти в Україні ґрунтується на початковій підготовці майбутнього митця в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти. С. Волков стверджує, що на сучасному етапі ці заклади отримують можливість посилити вплив на оптимізацію культурних процесів у нашій державі, особливості й динаміку її культурного розвитку, через них реалізуються актуальні завдання збереження духовного багатства нації, формується естетична культура особистості, її здатність до сприймання, розуміння й оцінки прекрасного [1, с. 5–6].

Оскільки неодмінною частиною музично-виконавської підготовки учнів у закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування є ансамблева гра, то необхідно окреслити умови, форми, напрями такої підготовки, що є основою освітнього процесу спеціалізованої мистецької освіти.

Автори наукових досліджень (О. Ільченко О. Каргін, В. Лапченко, І. Маринін, С. Мальков, В. Подкопаєв, Є. Смирнова, М. Соколовський, В. Соловійов, Ф. Соломонік, В. Чабанний та інші), присвячених аналізу діяльності керівників ансамблевих колективів, розглядають діяльність із таким колективом як сукупність організаційних, навчально-виховних та художньо-творчих завдань. Усі вони перебувають у тісному взаємозв'язку, однак кожен із компонентів багатогранного процесу навчання (організаційний, навчальний, виховний, репетиційний, концертний тощо) має певну специфіку, хоча на практиці вони реалізуються одночасно.

Інструментальний ансамбль засобами мистецтва виховує учасників та надає їм широкі можливості для реалізації творчих планів. Виконання музичних творів для слухачької аудиторії є змістом діяльності художньо-виконавських колективів. Ансамблева гра в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування – це насамперед результат тривалої й цілеспрямованої навчально-виховної і художньо-творчої роботи, що передбачає всебічний музичний розвиток і художнє виховання учасників, формування індивідуальної техніки гри та навичок колективного виконавства, освоєння ідейної сутності музичних творів і засобів музичної виразності, підвищення художньо-виконавського рівня кожного окремого музиканта й ансамблевого колективу в цілому.

Участь вихованців в інструментальному ансамблі збагачує емоційну природу сприйняття музики. Як стверджував А. Сохор, осмислене сприйняття музики, її розуміння і переживання можливі лише на основі певного кола слухачьких вражень, асоціацій, навичок. Усі вони закладаються в людині під безпосереднім впливом соціально-культурного середовища, в якому вона живе і виховується [5, с. 296]. У процесі активної участі в ансамблі за допомогою керівника відбувається осмислення кожної фрази та частини художнього твору, водночас на іншому емоційному рівні починає функціонувати й образне мислення.

Отже, основне завдання керівника інструментального ансамблю в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти – уміння пробудити та розвинути інтерес до колективного музикування завдяки бажанню до естетичної насолоди на основі правильно складеного репертуару, що відповідає віковому сприйняттю та загальному розвитку учасників ансамблевого колективу. У зв'язку з цим керівник такого творчого колективу неодмінно має застосовувати психолого-педагогічні знання, адже він передусім педагог, який уводить дітей у складний світ художнього мистецтва, допомагає оволодіти виконавськими навичками. Його головна мета – залучити учнів до мистецтва завдяки їхній безпосередній участі в ансамблі.

Зважаючи на досягнення сучасної психолого-педагогічної науки та спостереження за роботою керівників ансамблів у закладах спеціалізованої позашкільної мистецької освіти, визначимо основні пріоритетні напрями роботи з учнівським інструментальним ансамблем:

- формування морально-естетичних якостей учасників засобами музики. Загальновідомо, що музика не лише виховує художній смак і творчу уяву, а й безпосередньо впливає на світогляд, мислення і поведінку людини. Тому процес навчання і виховання в ансамблевому колективі має ґрунтуватися на високохудожньому матеріалі. На глибоке переконання Д. Кабалевського, музика тільки тоді може здійснювати естетичний, пізнавальний і виховний вплив, коли діти навчаються по-справжньому слухати й міркувати над нею. Виховання музикою формує художні знання і, як наслідок – розвиває мислення. Під час сприйняття формується єдність емоційного і свідомого, що стає основою вдосконалення практичної діяльності [3, с. 247];

- виховання естетичного смаку в процесі художньо-творчої та музично-освітньої діяльності. Робота з естетичного виховання, яка провадиться керівником колективу, має формувати в учасників систему художніх уявлень, поглядів та переконань, що сприяє виробленню критеріїв справжніх художніх цінностей. Сучасна методика керування ансамблевим колективом

пропонує різноманітні форми виховання естетичних смаків, основними з яких є: прослуховування музики, ознайомлення з творчістю видатних композиторів і музикантів, виконання високохудожніх творів, які, на думку О. Баумгартена, окрім художньої обробки, володіють багатством змісту, величчю, істинністю, якістю, достовірністю і жвавістю пізнання [2]. Така робота охоплює увесь колектив та здійснюється під час занять із ансамблем. Тематика занять може бути найрізноманітнішою – від творчості окремих композиторів до проблем музичного мистецтва загалом;

- уміння знаходити ефективні форми і методи навчання учасників. Керівнику ансамблю здебільшого доводиться розпочинати свою роботу із формування в учасників елементарних навичок виконавської діяльності (постановки дихання, музичної грамоти, звуковидобування тощо);

- уміння забезпечити власний професійний і моральний престиж (авторитет). Авторитет керівника сприяє проведенню цілеспрямованої освітньої діяльності.

Таким чином, важливо зазначити, що для реалізації методики навчання, побудованої на основі синтезу знань та практичних дій, домінуючого значення набуває цілісність педагогічного процесу. Саме вона стає на противагу розгалуженій предметно-диференційованій структурі, розпорошеності отриманих учнями знань, умінь та практично-виконавських навичок.

На нашу думку, одним із вагомих та ефективних факторів навчання в закладах спеціалізованої позашкільної мистецької освіти музичного спрямування є використання різноманітних видів музичної діяльності в їх комплексній взаємодії. Залучення учнів до такої участі дає змогу підтримувати в них інтерес до музичного мистецтва та зменшувати розумові і фізичні навантаження.

Як стверджує В. Холоденко, розвиток здібностей та набуття різноманітних навичок в одному з видів музичної діяльності позитивно відображається на успішності у всіх інших та сприяє розвитку творчої активності. Автор дослідження пропонує таку класифікацію основних видів музичної діяльності:

- сприйняття музики (слухання, апперцепція) – здатність чути й переживати зміст музики як художньо-образне відображення дійсності;

- виконання музики (відтворення та інтерпретація музичного твору) – вираження виконавцем свого розуміння образного змісту та вияву суб'єктивності виконавця через суб'єктивну сутність авторського тексту;

- створення музики (музично-творча діяльність) та імпровізація – мистецтво мислити та виконувати одночасно;

- музично-теоретична діяльність – здобуття та засвоєння, усвідомлення та узагальнення музикознавчих знань, переосмислення власного досвіду [8, с. 75].

Отже, вважаємо, що лише в процесі комплексної взаємодії сприйняття кращих зразків музичного мистецтва, оцінювання їх художньої-змістової сутності та аналізу конструктивно-логічної побудови, розуміння та засвоєння необхідної історико-теоретичної інформації, розуміння та виконавського опрацювання музичних творів, а також залучення до творчого музикування відбувається динамічний перехід знань, умінь та виконавських навичок школярів в особистісні надбання кожного, підвищення рівня їх художньо-творчого розвитку. Суттєвою умовою успіху при цьому стає органічний зв'язок та пропорційність у розвитку навичок та умінь, які відповідають кожному з названих видів діяльності.

У зв'язку з цим, враховуючи вищевикладене, вважаємо, що досягнення внутрішньої цілісності

та ефективності процесу музично-виконавської підготовки залежить від забезпечення активної та цілеспрямованої участі учнів у різних видах музичної діяльності та її спрямування на комплексну взаємодію.

Одним із дієвих засобів удосконалення освітньої діяльності в закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти, на нашу думку, є активізація творчого потенціалу кожного суб'єкта навчання, зокрема їх ансамблево-виконавська діяльність, що найбільше сприяє розкриттю потенційних можливостей зростаючої особистості, оскільки її здійснення передбачає вирішення художніх та технічних завдань високого рівня складності, потребує активності виконавської волі, сфери емоційно-сміслової переживань, стимулює висловлювання власної думки, розвиток самостійності та творчої ініціативності.

Висновки. Таким чином, ефективність ансамблево-виконавської підготовки значно зростає, якщо цей процес орієнтуватиметься на створення в учнів установок на активно-творче відношення до виконавської діяльності шляхом розвитку інтерпретаційного мислення та розкритості творчих можливостей у процесі її здійснення. Цього можна досягнути завдяки поглибленню духовно-творчих орієнтацій пізнання музичного мистецтва та перенесення акценту з вивчення музичних творів на їх використання як засобу художньо-творчого розвитку учнів.

Отже, підсумовуючи викладене вище, зауважимо, що навчання та виховання учнів у закладі спеціалізованої позашкільної мистецької освіти – це цілісна система, яка базується на гуманістичному особистісно орієнтованому підході, закономірностях функціонування музично-виконавського мистецтва, виконує роль генератора всіх суб'єктивних та об'єктивних факторів та має забезпечити всебічний художньо-творчий розвиток школярів. Повноцінне здійснення та результативність цього процесу значно зростає за умови створення відповідної системи освітньо-виховних, організаційно-педагогічних та методичних компонентів, перенесення акцентів із засвоєння необхідних знань, умінь та навичок на самореалізацію особистісного художньо-творчого потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волков С. М. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років ХХ століття: традиції, реформи, перспектива : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01 / С. М. Волков. – К., 2003. – С. 5–6.
2. История эстетики : в 5-и т. / гл.авт. ред. М. Ф. Овсянников [и др.]. – М. : Искусство, 1964.
3. Кабалецкий Д. Б. Прекрасное пробуждает доброе / Д. Б. Кабалецкий. – М. : Педагогика, 1973. – 247 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. / О. М. Олексюк. – К. : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
5. Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти). – Київ : НЕНЦ, 2002. – 304 с.
6. Концепція «Позашкільні заклади України. Основні напрямки розвитку та оновлення діяльності». – Київ : Освіта, 1993. – 48 с.
7. Сохор А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки : в 3 т. / А. Н. Сохор. – М. : Сов. композитор, 1981. – Т. 1. – 296 с.
8. Холоденко В. О. Развитие творческой активности младших школьников в процессе интеграции различных видов музыкальной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / В. О. Холоденко. – К., 2004. – 221 с.

Дата надходження до редакції: 12.02.2019 р.